

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

MA THỊ THÊM

**NGHIÊN CỨU CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC
TIỄN CHO QUẢN LÝ RỪNG CỘNG ĐỒNG
TẠI TỈNH BẮC KẠN**

Chuyên ngành: Lâm nghiệp

Mã số ngành: 60.62.02.01

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA LÂM NGHIỆP

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS LÊ SỸ TRUNG

Thái nguyên, năm 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan nghiên cứu này là của riêng cá nhân tôi. Các số liệu, kết quả trong luận văn là trung thực và chưa được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả

Ma Thị Thâm

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu và học tập tại Trường Đại học Nông lâm Thái Nguyên đến nay tôi đã hoàn thành luận văn tốt nghiệp.

Để hoàn thành luận văn thạc sỹ khoa học lâm nghiệp tôi xin chân thành cảm ơn Trường Đại học Nông lâm Thái Nguyên, phòng quản lý khoa sau Đại học, khoa lâm nghiệp cùng các thầy cô đã dạy dỗ truyền đạt kiến thức cho tôi trong suốt quá trình tôi học tập tại trường. Đặc biệt tôi xin chân thành cảm ơn PGS.TS. Lê Sỹ Trung đã tận tình giúp đỡ hướng dẫn tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn sự giúp đỡ vô cùng quý báu của Lãnh đạo, cán bộ Chi cục Kiểm lâm tỉnh Bắc Kạn, Khu bảo tồn thiên nhiên Kim Hỷ, Khu bảo tồn sinh cảnh Nam Xuân Lạc, Đảng ủy, UBND xã Bản Thi, Xuân Lạc huyện Chợ Đồn và xã Lạng San, Văn Minh huyện Na Rì tỉnh Bắc Kạn đã tận tình giúp đỡ cung cấp thông tin trong suốt thời gian tôi nghiên cứu đề tài.

Một lần nữa tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc chân thành tới sự giúp đỡ quý báu đó.

Tác giả

Ma Thị Thâm

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
DANH MỤC BẢNG BIỂU	vi
DANH MỤC HÌNH	vi
DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT.....	vii
MỞ ĐẦU.....	1
1. Đặt vấn đề.....	1
2. Mục đích nghiên cứu.....	2
3. Mục tiêu nghiên cứu.....	2
4. Ý nghĩa nghiên cứu	2
CHƯƠNG I: TỔNG QUAN CÁC VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU	4
1.1. Một số khái niệm và quan điểm về cộng đồng, lâm nghiệp cộng đồng và quản lý rừng cộng đồng.....	4
1.1.3. Khái niệm về quản lý rừng cộng đồng	5
1.2. Các nghiên cứu trên thế giới	7
1.2.1. Những nghiên cứu về quản lý rừng cộng đồng.....	7
1.2.2. Một số bài học kinh nghiệm về Lâm nghiệp cộng đồng tại một số nước Châu Á	9
1.3. Những nghiên cứu ở trong nước	12
1.3.1. Các giai đoạn phát triển rừng cộng đồng ở Việt Nam.....	12
1.3.2. Thực trạng quản lý rừng cộng đồng ở Việt Nam.....	13
1.3.3. Các loại hình quản lý rừng cộng đồng đang tồn tại ở trong nước.....	16
1.3.4. Những thực tiễn tốt của rừng cộng đồng.....	18
1.3.5. Yêu cầu thực tiễn cho quản lý rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn	23
1.4. Đặc điểm khu vực nghiên cứu.....	24
1.4.1. Đặc điểm tự nhiên và nguồn tài nguyên thiên nhiên	24
1.4.1.1. Đặc điểm tự nhiên	24
1.4.1.2. Các nguồn tài nguyên.....	26
1.4.2. Đặc điểm về kinh tế - xã hội.....	28
1.4.2.1. Tình hình tăng trưởng kinh tế và chuyển dịch cơ cấu kinh tế	28
1.4.2.2. Dân số, lao động, việc làm và thu nhập	31
1.4.2.2. Nhận xét	33

1.4.3. Khái quát về địa bàn nghiên cứu.....	34
1.4.3.1. Khái quát về 2 xã Bản Thi và Xuân Lạc thuộc huyện Chợ Đồn	34
1.4.3.2. Khái quát về 2 xã Văn Minh và Lạng San thuộc huyện Na Rì.....	35
CHƯƠNG II: ĐỐI TƯỢNG, PHẠM VI, NỘI DUNG, PHƯƠNG PHÁP	
NGHIÊN CỨU	37
2.1. Đối tượng nghiên cứu.....	37
2.2. Phạm vi nghiên cứu.....	37
2.3. Nội dung nghiên cứu	37
2.3.1. Nghiên cứu các chính sách của nhà nước liên quan đến quản lý, bảo vệ và phát triển rừng cộng đồng tại địa phương.....	37
2.3.2. Thực trạng quản lý, bảo vệ, sử dụng rừng và đất rừng cộng đồng tại địa phương	37
2.3.3. Đánh giá quản lý rừng cộng đồng tại khu vực nghiên cứu	37
2.3.4. Phân tích những thuận lợi, khó khăn và đề xuất một số giải pháp trong hình thành, quản lý và bảo vệ rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn.....	38
2.4. Phương pháp nghiên cứu.....	38
2.4.1. Lựa chọn địa điểm nghiên cứu.....	38
2.4.2. Phương pháp kế thừa các số liệu thứ cấp	38
2.4.3. Phương pháp thu thập số liệu sơ cấp	39
2.4.4. Phương pháp xử lý số liệu.....	40
2.4.5. Phương pháp chuyên gia	40
CHƯƠNG III: KẾT QUẢ THẢO LUẬN.....	41
3.1. Các chính sách của nhà nước liên quan đến quản lý bảo vệ và phát triển rừng cộng đồng tại địa phương	41
3.1.1. Chính sách liên quan đến quyền và trách nhiệm của cộng đồng dân cư thôn tham gia quản lý, phát triển rừng cộng đồng	41
3.1.2. Chính sách hưởng lợi liên quan đến quản lý rừng cộng đồng	45
3.2. Thực trạng quản lý, bảo vệ và sử dụng rừng và đất rừng cộng đồng tại địa phương.....	48
3.2.1. Tình hình quản lý, bảo vệ và sử dụng rừng và đất rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn.....	48
3.2.1.1. Tình hình sử dụng rừng và đất rừng tại tỉnh Bắc Kạn	48
3.2.1.2. Tình hình sử dụng rừng cộng đồng và những tiềm năng.....	50

3.2.1.3. Tình hình quản lý, bảo vệ rừng và đất rừng cộng đồng tại địa phương	52
3.2.2. Thực trạng quản lý, sử dụng rừng và đất rừng cộng đồng tại địa bàn nghiên cứu.....	54
3.2.2.1. Tình hình quản lý, sử dụng rừng và đất rừng tại địa bàn nghiên cứu	54
3.2.2.2. Những biến đổi về diện tích và chất lượng rừng cộng đồng tại các xã nghiên cứu	55
3.3. Kết quả đánh giá quản lý rừng cộng đồng tại khu vực nghiên cứu	57
3.3.1. Kết quả đánh giá các bước hình thành và quản lý rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn	57
3.3.2. Kết quả thực hiện công tác quản lý rừng cộng đồng tại khu vực nghiên cứu.....	61
3.3.3. Tác động của mô hình đến phát triển kinh tế - xã hội - môi trường	64
3.4. Kết quả phân tích những thuận lợi, khó khăn và đề xuất một số giải pháp hình thành, quản lý và bảo vệ rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn.....	66
3.4.1. Kết quả phân tích những thuận lợi, khó khăn trong quá quản lý rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn.....	66
3.4.2. Một số giải pháp hình thành, quản lý và sử dụng rừng cộng đồng.....	70
3.4.2.1. Các bước hình thành và quản lý rừng cộng đồng	70
3.4.2.1. Giải pháp về chính sách	74
3.4.2.2. Giải pháp kỹ thuật	76
3.4.2.3. Giải pháp chiến lược	79
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ.....	84
1. Kết luận	84
2. Tồn tại.....	86
3. Kiến nghị	86
1. Tài liệu trong nước	87
2. Tài liệu nước ngoài.....	89

DANH MỤC BẢNG BIỂU

Bảng 1.1: Tăng trưởng và chuyển dịch cơ cấu kinh tế thời kỳ 2010 - 2013.....	29
Bảng 1.2: Dân số, mật độ dân số của tỉnh Bắc Kạn năm 2013	31
Bảng 1.3: Thành phần dân tộc, dân số xã Bản Thi và Xuân Lạc.....	35
Bảng 3.1: Khái quát chính sách giao đất, giao rừng cho cộng đồng dân cư thôn	44
Bảng 3.2: Diện tích và các loại rừng của tỉnh Bắc Kạn	49
Bảng 3.3: Diện tích rừng và đất lâm nghiệp của cộng đồng và UBND.....	50
Bảng 3.4: Tình trạng quản lý rừng và đất rừng trên địa bàn.....	53
Bảng 3.5: Diện tích rừng và đất rừng phân theo chủ quản lý	54
Bảng 3.6: Kết quả phỏng vấn tình hình biến động tài nguyên rừng cộng đồng	56
Bảng 3.7: Mức độ tham gia và nhận thức của người dân về quản lý rừng cộng đồng.....	61
Bảng 3.8: Các nguồn lợi từ rừng cộng đồng	63
Bảng 3.9: Ý kiến của người dân về tác động của rừng cộng đồng	65
Bảng 3.10: Tổng hợp những khó khăn quá trình hình thành, quản lý rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn.....	68

DANH MỤC HÌNH

Hình 3.1: Chu trình quản lý rừng cộng đồng	58
--	----

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT

3PAD:	Dự án quan hệ đối tác vì người nghèo trong phát triển nông lâm nghiệp tỉnh Bắc Kạn
BV&PTR:	Bảo vệ và phát triển rừng
ĐGTĐMTXH:	Đánh giá tác động môi trường xã hội
FAO:	Tổ chức nông lương thế giới
GCNQSDĐ:	Giấy chứng nhận quyền sử dụng đất
GĐGR:	Giao đất giao rừng
GPS	Hệ thống định vị toàn cầu
LNCĐ:	Lâm nghiệp cộng đồng
LNXH:	Lâm nghiệp xã hội
NN&PTNT:	Nông nghiệp và phát triển nông thôn
PES:	Chi trả dịch vụ môi trường
PFES:	Chi trả dịch vụ môi trường rừng
QHSD:	Quy hoạch sử dụng
QDSD&GĐLN:	Quy hoạch sử dụng và giao đất lâm nghiệp
QLRCĐ:	Quản lý rừng cộng đồng
REDD/ REDD+:	Giảm phát thải khí nhà kính do mất rừng ở các nước đang phát triển
RCĐ:	Rừng cộng đồng
UBND:	Ủy ban nhân dân
UNESCO:	Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hoá của Liên Hợp Quốc.

MỞ ĐẦU

1. Đặt vấn đề

Trong những năm qua, xu hướng nhận thức về vai trò của cộng đồng trong quản lý, bảo vệ và phát triển rừng đã có nhiều thay đổi. Khái niệm về rừng cộng đồng đã được nhìn nhận một cách rộng rãi và đang phát triển một cách nhanh chóng. Theo đánh giá của Tổ chức nông lương thế giới thì khái niệm về quản lý rừng cộng đồng đã phát triển nhanh hơn tất cả các lĩnh vực quan tâm khác trong quản lý và phát triển tài nguyên rừng (Arnold, J 1992)[24]. Thực tế đã chỉ ra rằng trải qua nhiều thế hệ, những cộng đồng sống trong rừng, phụ thuộc vào các sản phẩm từ rừng đã đúc kết cho mình những kiến thức bản địa, những luật tục truyền thống trong quản lý, sử dụng bền vững tài nguyên rừng xung quanh họ. Những lễ hội truyền thống được tổ chức hàng năm của cộng đồng thể hiện lòng tin, tín ngưỡng của người dân đối với rừng, sự tôn trọng của họ với rừng, nơi đã cung cấp những nhu yếu phẩm cần thiết hàng ngày cũng như cuộc sống tâm linh của họ.

Hơn hai thập kỷ qua Việt Nam đã có nhiều nỗ lực trong phát triển tài nguyên rừng. Tuy nhiên, trên bình diện chung thì tỷ lệ che phủ rừng vẫn còn ở mức độ thấp. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến tình trạng suy thoái rừng ở Việt Nam. Trong đó việc người dân chưa được trực tiếp tham gia vào công tác quản lý, bảo vệ rừng là một trong những nguyên nhân quan trọng nhất. Ở nhiều địa phương chính quyền và các cơ quan chuyên môn chưa có được một giải pháp hữu hiệu nhằm thúc đẩy, lôi kéo sự tham gia của cộng đồng trong công tác quản lý, bảo vệ và phát triển tài nguyên rừng. Những kinh nghiệm bản địa, luật tục và thể chế truyền thống vẫn chưa được nhận diện, nhìn nhận và sử dụng một cách đúng mức. Song những kinh nghiệm đó vẫn chưa được vận dụng, phát huy và lồng ghép một cách có hiệu quả với những thể chế và luật pháp của Nhà nước trong quản lý, bảo vệ và phát triển rừng.

Bắc Kạn là tỉnh có nhiều tiềm năng về phát triển rừng cộng đồng, theo số liệu thống kê thì Bắc Kạn có đến 24.479 ha đất rừng do cộng đồng quản lý [11]. Trong vài năm gần đây, xuất phát từ yêu cầu quản lý rừng, Bắc Kạn đã từng bước triển khai các hoạt động giao đất, giao rừng cho cộng đồng (bản làng, nhóm hộ) để sử dụng ổn định lâu dài vào mục đích lâm nghiệp. Tuy nhiên, đến nay diện tích rừng được giao cho cộng đồng mới chỉ đạt 1.371,8 ha [2]. Mặt khác, các mô hình quản lý rừng cộng đồng tại Bắc Kạn cũng còn gặp rất nhiều khó khăn thách thức như: Đòi hỏi sự chỉ đạo và vào cuộc của các ngành chức năng hay sự cần thiết của việc tìm ra phương thức quản lý hiệu quả, phù hợp với điều kiện địa phương để người dân có thể yên tâm sinh sống, bảo vệ và phát triển bền vững những mô hình quản lý rừng này. Xuất phát từ yêu cầu trên đề tài *“Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn cho quản lý rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn”* được thực hiện nhằm tìm ra một số giải pháp khắc phục những khó khăn trong việc quản lý rừng cộng đồng tại Bắc Kạn.

2. Mục đích nghiên cứu

Quản lý có hiệu quả và bền vững các khu rừng cộng đồng góp phần vào việc bảo vệ, phát triển nguồn tài nguyên rừng tại tỉnh Bắc Kạn.

3. Mục tiêu nghiên cứu

- Phân tích và đánh giá được các chính sách có liên quan đến quản lý rừng cộng đồng tại tỉnh Bắc Kạn.

- Đánh giá được kết quả quản lý rừng cộng đồng tại khu vực nghiên cứu.

- Đề xuất được một số giải pháp nhằm tăng cường vai trò của quản lý rừng cộng đồng trong quản lý tài nguyên rừng.

4. Ý nghĩa nghiên cứu

*** Ý nghĩa khoa học**

Đề tài là công trình nghiên cứu có tính hệ thống tiềm năng quản lý rừng cộng đồng ở Bắc Kạn. Các kết quả nghiên cứu sẽ là cơ sở cho việc đề xuất